

יהדות פוטגנית יותר מדי

נתן אלתרמן הפובליציסט לא היה אמיץ או רדיקלי במיוחד, אבל חרוזיו השנונים והמדויקים מאריכים את חייו של "הטור השבועי" הרבה יותר מכל טור שבועי אחר, מאז ועד היום

הטור השבועי 1952-1954

נתן אלתרמן. עריכה וביאורים: דבורה גילולה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 425 עמ', 98 שקלים

תום שגב

ראויה לשבח על הפרויקט הזה, שראשיתו לפני כחמש שנים. החל בהקמת המדינה הלכה העיתונות הישראלית והתחזקה, והשפעתה של "רדת הקהל" על הממשלה גברה משנה לשנה. בתוך כך התנהל שיח ציבורי פתוח למדי שנגע בנושאים רבים, גם אם לא ככולם. היו אלה ימי בראשית, והעיתונים ליבנו ערכי יסוד. רבים כתבו מאמרים חשובים לא פחות מ"הטור השבועי" של אלתרמן.

לאלתרמן היו שני יתרונות: על פי נוהג משונה, שקיים עד היום לא רק בישראל, התקשורת מייחסת משקל רב יותר לדעתו הפוליטית של סופר או משורר מאשר לדעתו הפוליטית של פוליטיקאי או פרשן. ואלתרמן כתב גם בחרוזים - בדרך כלל קליטים, מדויקים, שנונים ושובי לב.

השילוב בין המשורר המוערך לפובליציסט החרוזן עשה אותו לגיבור תרבות. יש פיתוי לשאול אם המשורר אלתרמן היה זוכה להכרה

קוראיו של אלתרמן יכלו לזהות בשיריו את הדימוי העצמי הנאצל וההרואי שהציעה להם הממשלה ועל כן קיבלו ממנו גם ביקורת. הוא היה זהיר מאוד, לעולם כותב מבפנים, לעתים קרובות בלשון רבים

נתן אלתרמן. חובה לפסול את הפסול

כה נרחבת לולא כתב את "שירי העת והעיי" תוך, כפי שהגדיר את "הטור השבועי"; אולי כן. ויש פיתוי להרהר אם היה זוכה לפופולריות כה רבת שנים אילו כתב רק את "הטור השבועי". אולי כן. מהצד האחר - יש תהילה שזמנה קצוב: מי עוד קורא היום את אפרים קישון. רוב מאמרי הפרוזה של אלתרמן היו משמימים למדי.

ספרים המציעים מבחר טורים וכתבות של עיתונאים אינם עומדים בדרך כלל במבחן הזמן; זה נכון לגבי עיתונאים רבים, מאיתמר בן-אב"י עד ליאיר לפיד. איכשהו, מה לעשות, חייו של טור שבועי מסתיימים בדרך כלל במוצאי שבת. זה נכון גם בנוגע לרבים מכ-580 הטורים שפירסם אלתרמן בעיתון "דבר" במשך 16 שנים, החל בפברואר 1943. פטריציה שאו לא ממש ראויה למושב על ביימת ההסטוריה וגם לא איוו שטות שאמר חבר כנסת זה או אחר.

אלתרמן כתב על נושאים שהיו חשובים לו בזמנו ורק חלקם ראויים לקריאה עד היום. הוא הסתייג מהסכם השילומים עם גרמניה; מתח ביקורת על מעשי התעללות בערבים; גינה את יהודי אמריקה על שאינם עולים לישראל ואת מפ"ם - על אהדתה לברית המועצות.

איבתו של אלתרמן למפ"ם הקלה עליו לגנות את הנטייה לפאר את מורדי הגטאות על חשבון אלה מהיהודים אשר "הלכו כצאן לטבח". מפ"ם ואחזקות העבודה נטו לראות במרד מונופול מפלגתי; השפלתם של יתר הקורבנות נועדה בין היתר להשפיל את מפא"י,

912 עמודים כתב לאור על אלתרמן ולביקור המלכותי בקברו של בעל הנפלאות לא מצא שורה או שתיים. לרן מירון זה לא היה קור, והרי אלתרמן סבר שהאירוע ההוא ראוי לא רק לחיוך אלא גם להרהור, אמנם "יחיד, קט וקליל", כדבריו: "בזמן האחרון היהדות היא כאילו פוטגנית יותר מדי". זה מתחרו, כמו לא פעם אצל אלתרמן, עם מלה שזכתה להיכנס אל הטור האלמותי בעיקר כדי לשמור על הקצב ולאפשר את החרוז: "ידידי".

המשורר טעה, כמו שאומרים; זה קורה לפעמים לבעלי טורים: הוא כתב שבמהרה תזכה מיס פטריציה להיות מיס יוניברס, אבל מלכת השנה ההיא היתה יפהייה מפילגנה, והיא מן הסתם לא משלנו. לא, זה לא חשוב, כמוכבן. אני מניח שאלתרמן כתב עליה רק מפני שבאותו שבוע לא עלה על דעתו נושא ראוי יותר. גם זה קורה לבעלי טורים.

נגד מורדי הגטאות

על מדפי הספרים שלי, כרכי "הטור השבועי" עי' ניצבים ליד ספרי הכרונולוגיה המתעדים את תולדות המדינה. משהו שראוי לפעמים לצטט ממנו. הכרך הרביעי של "הטור השבועי" מכסה כמעט שלוש שנים, בין 1952 ל-1954.

זו מהדרורה חושפנית ומדעית ורבת עניין. גילולה וסוניה רוזנברג העובדת איתה מפ"סמיות בין היתר את מה שאלתרמן השמיט מן "הטור השבועי" או כתב מחדש במהדרורה הקודמת של הטור. הוצאת הקיבוץ המאוחד

היסטוריה

ביילתי בימים אלה כמה שעות בחיפוש אחר פטרישה שאו. יש לי אמונה עיוורת כמעט באינטרנט, וכשגוגל לא מאתר בשבילי בתוך שלוש שניות את מבוקשי - אני נוטה לקחת את זה באופן אישי. במקרה זה הוצעו לי די הרבה נשים ששמן פטרישה שאו, חלקן יפות למדי. אפשר בהחלט שבשנת 1952 אחת מהן היתה מלכת היופי של יהדות אנגליה ומן הסתם גם של סקוטלנד, כפי שציין נתן אלתרמן. הוא כתב עליה שיר; על כן תהיתי מי היתה ואיפה היא היום.

הידיעה שצדה את עינו של אלתרמן פורסמה בפברואר 1952. נאמר בה שמלכת היופי של ישראל ומיס פטריציה שאו ביקרו בקברו של רבי מאיר בעל הנס בטבריה. דבורה גילולה, שהוסיפה ביאורים מעולים למהדרורה החדשה של "הטור השבועי", טרחה וברקה שמלכת היופי של ישראל היתה מיכל הרי"סון (הראל); היא התחתנה אחר כך עם יצחק מורעי, שאותו מגדירה גילולה כמדינאי. גוגל מנומס פחות ומדויק יותר, לטעמי: הוא אומר שמורעי היה פוליטיקאי ושר האוצר. אבל מה עם פטרישה?

גוגל לא ידע, ואפשר שאני לא ידעתי לחפש כראוי, ואפשר גם שפטרישה היפה היתה בינתיים לאשת איש ושינתה את שם משפחתה. גם גילולה לא כתבה מלה וחצי מלה על המלכה.

במפתח השמות לביוגרפיה הגדולה על אל-תרמן שכתב דן לאור מצאתי מאיר - גולדה, ושו - גורג' ברנרד, לא בעל הנס ולא פטרישה.

מודעה לתחרות מלכת היופי בעיתון "הארץ",
1952. יפהפייה משלנו

ולהפך: בהגיגו על קורבנות השואה ביקש
אלתרמן להגן גם על המפלגה. במבט לאחור
נראה שעמדתו כלפי קורבנות השואה היתה
הגונה יותר מזו של יריביו - ועמדתו נצחה.

אתם טובים וצודקים

"הטור השביעי" נתן ביטוי לנאמנות
ממלכתית, ברוחו של דוד בן-גוריון. נקודת
המוצא היתה שהציונות מייצגת צדק היסטורי
רי וכי מדינת ישראל יכולה וצריכה להתנהל
בהתאם לעקרונות מוסר וכך בדרך כלל היא
עושה.

אלתרמן ידע לשיר לילד הראשון שנולד
במרפאה של קופת חולים באילת והוא ידע
לשיר לחייל נתן אלבו, שהעדיף לרסק את
עצמו עם רימון שעמד להתפוצץ ולא להשליך
כו אל בין חבריו. ישראל נזקקה לגיבור הזה כי
נולד במרוקו, או "שורש אפריקה, בן מרוק",
כפי שכתב אלתרמן. והוא ידע לגנות גנבים
בנמל חיפה וכל אנטישמי בעולם.

קוראיו יכלו לזהות בשיריו את הדימוי העי
צמי הנאצל וההרואי שהציעה להם הממשלה
ועל כן קיבלו מאלתרמן גם ביקורת.

הוא היה זהיר מאוד, לעולם כותב מבפי
נים, לעתים קרובות בלשון רבים, בפנייה אל
"אחיו", מבטיח שאין הוא כותב טור "משחר
אל טרף". כשכתב על מעשי עוול נגד ערבים
ידע להזכיר לקוראיו שהם הטובים והצודקים,
ולא ברוחם בוצעו מעשים כאלה, "וככל שת-
גדל סערת הרוח - כך נדע שאנחנו בריאים
ברוח".

בתוך כך גינה - אמנם באיפוק שקול - את
פעולת קיבייה, שעלתה בחייהם של עשרות
מתושבי הכפר. כדרכו בחר להצדיק לא רק את
הצורך בפעולות התגמול אלא גם את הצורך
בביקורת: "חובה היא שנפסול את הפסול על
מנת שיודגש פי שניים הצורך והנכון", כתב.
ישעיהו ליבוביץ גינה את הפעולה בתוקף
מוסרי רב יותר, אך רוב העיתונים לא הגיעו
גם אל המעט שכתב אלתרמן.

במבט לאחור על "הטור השביעי" דומה
שהוא מיקר את ביקורתו בהודעה השקרתית
שפירסמה הממשלה, כאילו לא צה"ל ביצע
את הפעולה, אלא אזרחים שלא יכלו עוד
לסבול את התקפות הטרור הערבי. גילולה
כותבת שהפעולה בוצעה בידי כוח גדול של
צה"ל ומפרטת: "צנחנים, אנשי יחידה מובחרת
וחמישה אזרחים מתנדבים".

אריאל שרון ויחידה 101 שלו אינם זקוקים
ואינם ראויים עוד לצופן "יחידה מובחרת",
כפי שנכתב שם. המלים "חמישה אזרחים
מתנדבים" מלבינים, או לפחות מאפירים, את
השקר הרשמי. גילולה לא המציאה את זה מן
הסתם, אף כדאי היה לציין היכן מצאה את
הפרט הזה.

אלתרמן ריסן את עצמו אף על פי שידע
שגם ביקורת מוסרית מפורשת על הפעולה
עצמה לא היתה מוזיקה למעמדו: המדינה נזי
קקה לקולו כדי להוכיח את מהותה המוסרית
והוא הירבה לספק לה את השירות הזה. על
כן צדק כשכתב בהקשר אחר: "מה קלה ונוחה
את, מצנפת מרדנים". גם ליבוביץ לא התק
שה לחבוש אותה, אך במקרה שלו היתה קלה
ונוחה פחות.

שערי הוליבוד נפתחים בפניך

השתתפי בתחרות
מלכת היופי
במועמדת ל"מיס תבל"

פרטים בגליון השבוע

לאשה